# TEXNOGEN CHIQINDILAR BILAN IFLOSLANGAN TUPROQLARNING HOZIRGI HOLATI

**Abduroziqova Sitora Umed qizi**
Toshkent davlat agrar universiteti agrokimyo yo ‘nalishi 2-bosqich magistranti.
abdurozikovasitora03.gmail.com

Qabul qilindi: 03.11.2025
Ko‘rib chiqildi: 04.11.2025
Tasdiqlandi: 05.11.2025
**Kalit so‘zlar:**
tuproq, ifloslanish, texnogen chiqindi, neft, zavod, o'simlik, gumus, almashuvchan kaliy, harakatchan fosfor.

**Annotatsiya.** Tadqiqot Qorovulbozor tumani Buxoro neftni qayta ishlash zavodi ta'sirida texnogen chiqindilar bilan ifloslangan tuproqlaming agrokimyoviy holatini o 'rganishga qaratilgan. Tadqiqotlar zavod hududidan eng uzoq, o‘rta va eng yaqin masofalarda olib borildi. Hudud tuproqlari zavoddan uzoqlashgan sari juda kitchli, o'rtacha, kuchsiz ifloslanmagan darajadagi ifloslanish ketma-ketligida tarqalgan. Ifloslanish manbaidan uzoqlashish bilan ifloslangan maydonning qisqarib borishi hamda tuproqning genetik qatlami bo 'yicha ifloslanish darajasi kamayib borishi kuzatildi.

**Keywords:**
soil, pollution, man-made waste, oil, factory, plant, hummus, exchangeable potassium, mobile phosphorus.

**Annotation.** This studying the agrchemical condition of soils polluted by man-made wastes under the influence o the Bukhara oil refinery in Karaulbazar district. Researches were conducted at the farthest, middle and closest distances from the factory area. The soils of the area are distributed in a sequence ofpollution levels of very strong, strong, moderate, weak uncontaminated as the distance from the plant. With distance from the source ofpollution, it M’as observed that the polluted area decreases and the level ofpollution decreases according to the genetic layer o f the soil.

**Ключевые слова:**
Почвь, загрязнение, техногенные отходы, нефт, фабрика, растение, огранического вещества, обменный калий, подвижный фосфор.

**Аннотация.** Статья направпена на изучение агрохимического состояния почв, загрязненных техногеннымиотходами под влиянием Бухарского нефтеперерабатывающего завода в Каравулбазарском районе. Исследования проводились на самом дальнем, среднем и ближайшем расстояниях от территории завода. Почвы района распределены в последовательности уровней загрязнения очень сильное, сильное среднее слабое незагрязнение номере удаления от завода. По мере удаления от

источника загрязнения и снижение уровня загрязнения в соответствии с генетическим слоем почвы.

**Kirish.** Yer kurrasida aholi sonining jadal sur'atlarda ko'payishi, kishilar iste'mol darajasining o'sishi va unumdor yerlami noqishloq xo'jalik maqsadlarda o'zlashtirish hamda sanoat tarmoqlarining atrof-muhitga, jumladan sug'oriladigan tuproqlarga ta'sirining ortishi, tuproqlardan oqilona foydalanish va ulami muhofaza qilish masalasiga yanada kengroq yondashishni talab etmoqda.Bu o'rinda aytish mumkinki, tuproqlaming neft bilan ifloslanishi bugungi kunda hal qilinishi muhim bo'lgan dolzarb masala hisoblanadi.Respublikamizda yiliga neft qazib olish jarayonida 2000-6000 tonna, neft saqlash ob'yektlariga 6000-16000 tonna, qayta ishlash jarayonlarida esa 8000-12000 tonna neft atrof-muhitni, jumladan, tuproq va suv muhitlarini ifloslamoqda (B.D.Abdullayeva va boshqalar 2001) Kosmik kuzatishlar hozirgi vaqtda dunyo okeani yuzasining 3:1 qismi neft pardasi bilan qoplanganligini ko'rsatmoqda. Bu jahondagi eng katta ekologik muummnolardan biridir. Zero, neft pardasi okeanning quyosh nurlarini qabul qilib olishiga to'sqinlik qiladi, suvning bug'lanishini va kislorod bilan to 'yinish imkoniyatini pasaytiradi, tirik organizmlar rivojlanishini susaytiradi. [1,4].Xususan respublikamizda bir qator sanoat korxonalari mavjud bo'lib shular qatorida Buxoro viloyati Qorovulbozor tumanida joylashgan neftni qayta ishlash yirik sanoat korxonasi bor bo'lib u tumandan 7 km g'arbda joylashgan. Buxoro viloyati Qorovulbozor tumani maydoni 2,2 ming $km^2$ aholisi 13,9 ming kishi.Tumanda jami 14,3 ming ga yer sug'oriladi, shu jumladan, 6 ming gektar yerga paxta, 6,5 ming gektar yerga don shuningdek, sabzavot, poliz ekinlari ekiladi.10 gektar yer bog'lar bilan band.6,4 ming gektarda "Qorovulbozor' o'rmon xo'jaligi mavjud. Bu yerda 20 xilga yaqin mevali.manzarali va yog'ochbop daraxtlar o'stiriladi. [5,8] So'nggi yillarda Buxoro viloyati Qorovulbozor tumanida 300 ga maydonda bunyod etilgan neft mahsulotlari ishlab cliiqaruvchi yirik sanoat korxonasi Buxoro neftni qayta ishlash zavodi keng yaydoq cho'l hududida joylashtirilgan bo'lsada aholi yashaydigan hududga 3 kmgacha yaqin masofada joylashgan, buning natijasida aholi foydalanadigan yerlar turli texnogen chiqindilar bilan ifloslangan.

**Tadqiqot maqsadi**. Buxoro viloyati Qorovulbozor tumani hududida tarqalgan texnogen ifloslangan qumli cho'l tuproqlaming agrokimyoviy holatini hamda ozuqa elementlar migratsiyasini, agrokimyoviy xossalarini o'zgarish qonuniyatlarini o'rganish hamda rekultivatsiya qilish.

**Tadqiqot obyekti va uslublari**;Asosiy tadqiqot ob'yekti- Buxoro viloyati Qorovulbozor tumani hududida turli darajada texnogen ifloslangan qumli cho'l tuproqlari hisoblanadi. Tuproqlaming texnogen chiqindilar bilan ifloslanishini o'rganishda dala-tekshirish, laboratoriya va kameral kabi qator usullar ishlatiladi, dala va labaratoriya tajribalari 0'zbekiston paxtachilik ilmiy tekshirish instituti

uslubiy qo‘llanmasi (1973), D.Zvyagintsev (1993), F.Fayziyev (2005) uslublari, statistik tahlillar R.Qo‘ziyev, G‘.Yuldashev, I.Ikramovlarning (2004) qo‘llanmasi asosida bajariladi. [2,3,5]

**Xulosa**; Tadqiqotlar hududi tuproqlari zavoddan uzoqlashgan sari juda kuchli, kuclili, o ‘rtacha, kuchsiz ifloslanmagan darajadagi ifloslanish ketma-ketligida tarqalgan. Ifloslanish manbaidan uzoqlashish bilan ifloslangan maydonning qisqarib borishi hamda tuproqning genetik qatlami bo‘yiclia ifloslanish darajasi kamayib borishi kuzatildi.[6,7] Neft bilan ifloslangan qumli cho‘l tuproqlaming liavo, suv, ozuqa, harorat rejimlarining buzilislii (havo va suv almashinuvi, azot, fosfor, kaliy elementlari va gumus miqdorining kamayishi va boshqalar), agrofizik (strukturaligi, hajm og‘irligi, zichligi, suv o ‘tkazuvclianligi va suv ushlashi), mikrobiologik (nitriflkator, denitrifikator bakteriyalar va aktonomitsetlar, zamburug‘lar miqdorining kamayislii) xossalarining pasayishi kuzatiladi.Buxoro viloyati Qorovulbozor tumanida neftgaz sanoat tizimi asosiy ifloslovchi manba hisoblanib ifloslanish darajasi neft konidan uzoqlashgan sari aniqlandi. Ifloslanishning vujudga kelishida neftgaz kamayishi. neftgaz sanoati tizimida ortib-kamayishi, sanoati tizimida haroratning yuqoriligi hamda shamolning tuproq qatlamlari bo‘yicha esa, har ikki manbada yuqoridan tezligi asosiy omil ekanligi asoslandi. [7,8] pastga tomon bir tekis kamayib borislii

## REFERENCES

1. Abduraxmonov T.. Jabbarov Z.A. Tuproqlaming ifloslanish muaininolari va muhofaza qilish tadbirlari.-Toshkent, “Universitet”, 2007,-120 b
2.Abduraxmonov T.Jabbarov Z.A., Fahrutdinova M. Tuproqlaming ifloslanish muaininolari va muhofaza qilish tadbirlari-T.: Universitet, 2008.-92 b.
3.Abdullayev S., Raimboyeva G. To‘q tusli tuproqlaming mikroelementlariga erroziyaning ta’siri.-Toshkent. 2000.-148-149 b
4.Abduraxmonov M.K. Zarafshon voliasi tuproqlarida mikroelementlaming tarqalishi.-Toshkent, 2002.-248-250.
5. Jabbarov Z.A. Neft bilan ifloslangan o'tloqi-allyuvial tuproqlaming ayrim xossalarini o'zgarislii // 0'zb.biol.jum.-Toslikent 2007y 18-21-bet.
6. Jabbarov Z.A.Tuproqlar rekultivatsiyasi -Toshkent, “Universitet” , 2021,-63 b
7. Abduraxmonov T.Jabbarov Z.A., Fahrutdinova M. Tuproqlaming ifloslanish muaininolari va muhofaza qilish tadbirlari-T.: Universitet, 2008.-92 b.
8. http: olegfuntikov.narod.ru.
9.http://agro.uz
10.http://ag.ndsu.edu